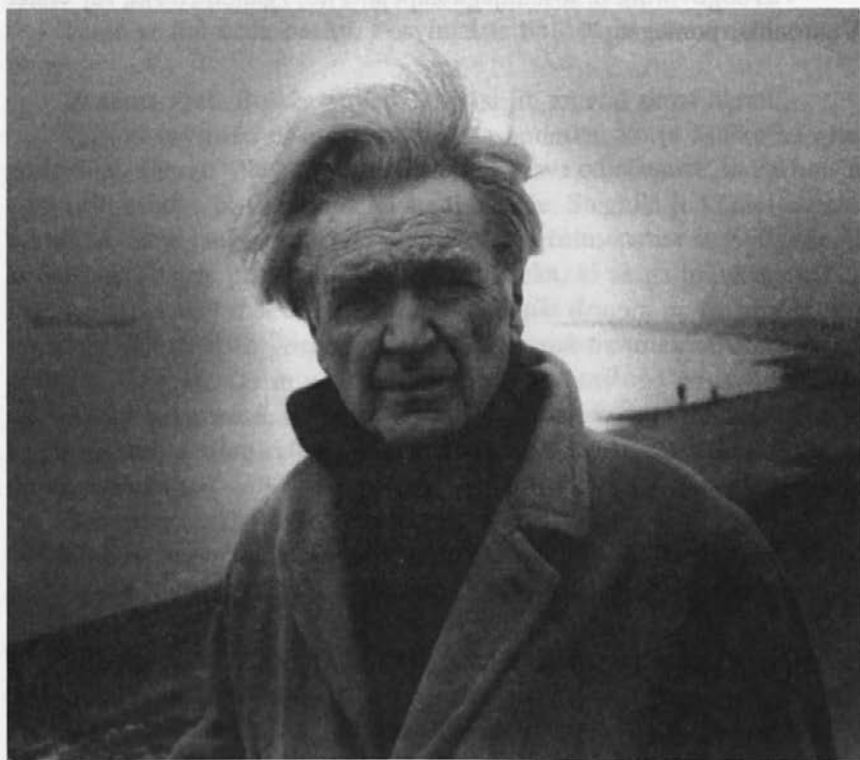

EMILE M. CIORAN

Alla se aprin masochismul?

— Nu, la noi nu exista. Poate ca exista.

— Zadrăgala te cuprinde. Tu tremuri, dar tu te obsezi și, cuprins de dor
vește, pe ce te izbește, izbucnești în râsete și cântec. Tu știi ce înseamnă să ai

Emile M. Cioran – F. Savater

Ampak pustiva Boga pri miru

Cioran: Če vas prav razumem, me sprašujete, zakaj si nisem preprosto izbral tišine, namesto da se smukam okrog nje, in očitate mi, da kar naprej jadikujem, ko bi bil lahko že zdavnaj umolknil. Veste, ni vsakdo tako srečen, da bi umrl mlad. Prvo knjigo, v romunščini, sem napisal pri enaindvajsetih in obljubil sem si, da ne bom napisal nič več. Nato sem napisal naslednjo in pospremila jo je ista obljuba. Komedija se je nadaljevala več kot štirideset let. Zakaj? Ker mi je pisanje, pa naj ga je bilo še tako malo, pomagalo, da sem se pretolkel iz leta v leto, saj obsedenosti, ki jih *izrazimo*, nekako ošibijo in jih delno presežemo. Prepričan sem, da bi se bil že kdove kdaj ubil, ko ne bi bil praskal po papirju. Pisanje je nenavadno olajšanje. Objavljanje tudi. Mogoče se vam zdi smešno, a je prebito res. Kajti knjiga je vaše življenje, ali del vašega življenja, ki vas *povnanji*. Človek se z njo osvobodi vsega, kar ljubi, in hkrati predvsem vsega tistega, kar sovraži. Še več bom rekel: ko ne bi bil pisal, bi bil čisto lahko postal morilec. Izražanje je osvobajanje. Priporočam vam, da poskusite naslednjo vajo: kadar koga sovražite in vas ima, da bi mu storili najhuje, vzemite list papirja in napišite, da je X prasica, lopov, slepar in kanalja. Pri priči boste občutili, da ga manj mrzite. Natanko to sem počel ves čas. Pisal sem, da bi zmerjal življenje in samega sebe. Kako se je izšlo? Laže sem se prenašal in laže sem prenašal življenje.

Savater: Kaj bi še lahko dodali k temu?

Cioran: Pravzaprav ne bi mogel povedati nič več ... Ali pač, nemara bi še nekaj pridal! Pravzaprav gre za vprašanje *vitalnosti*. Da bi bil bolj

jasen, moram spregovoriti o svojem izvoru. V meni je dosti kmetiškega; oče je bil podeželski pop in rojen sem bil med hribi, v Karpatih, v precej primitivnem okolju. Vas je bila v resnici barbarska: kmetje so ves teden garali in potem v eni noči pognali svojo mezdo, ko so se nalivali kot žolne. Bil sem precej krepak poba. Vse, kar je zdaj v meni bolehnega, je bilo tedaj na moč čilo! Mogoče vas bo zanimalo, kaj je bila v tistem času moja največja ambicija: postati najboljši kegljač. Pri dvanajstih ali trinajstih sem kegljal s kmeti za denar ali za pivo. Vse nedelje sem preigral z njimi in dostikrat se je zgodilo, da sem jih premagal, čeprav so bili močnejši od mene; ker med tednom nisem imel česa početi, sem pač vadil ...

Savater: Je bilo vaše otroštvo srečno?

Cioran: Zelo pomembno vprašanje: ne poznam otroštva, ki bi bilo srečnejše. Živel sem pod Karpati, igral sem se na travnikih in med hribi, nobenih dolžnosti in obveznosti nisem imel. Bilo je *izjemno* srečno otroštvo. Od ljudi, s katerimi sem se pogovarjal, nisem nikoli slišal česa podobnega. Ne bi bil smel oditi iz tiste vasi; ne morem pozabiti dne, ko sta starša najela voz, da me je odpeljal v mesto, v gimnazijo. To je bil konec mojih sanj, razpad mojega sveta.

Savater: Česa se iz Romunije predvsem spominjate?

Cioran: V Romuniji mi je bila najbolj pri srcu njena izjemno primitivna plat. Seveda so tam živeli tudi civilizirani ljudje, ampak bolj so mi bili ljubi tisti, ki so bili brez šol, ki niso znali brati ... Do dvajsetega leta sem bil čez vse srečen, kadar sem lahko odšel iz Sibiuja v hribe in se tam pogovarjal s kmeti in pastirji, ki so bili popolnoma nepismeni. Z njimi sem pil in klepetal. Govorili smo o vsem mogočem; skoraj pri priči sem lahko vzpostavil stik z njimi.

Savater: Kakšne spomine ohranjate na zgodovinski položaj svoje dežele v tistem času?

Cioran: Vzhodna Evropa je bila tedaj del avstro-ogrske monarhije. Tudi Sibiu, stisnjen nekam v Transilvanijo, je sodil pod njo; Dunaj je bil prestolnica naših sanj. Zmerom sem se, tako ali drugače, počutil povezanega z monarhijo ... čeprav smo bili Romuni v njej sužnji! Med prvo svetovno vojno so Madžari odpeljali moja starša ... Madžari so mi blizu, s svojim okusom, svojimi navadami. Madžarska, ciganska glasba se me močno dotakne. Nekakšna mešanica Madžara in Romuna sem. Romuni smo, kar

je nenavadno, najbolj *fatalističen* narod na svetu. Ko sem bil mlad, me je to spravljalo v slabo voljo – vsi tisti sumljivi metafizični koncepti, kot je na primer usodnost, da bi z njimi pojasnili svet. A čim bolj se staram, tem bližjega se počutim svojim izvorom. Zdaj bi se pravzaprav moral počutiti Evropejca, zahodnjaka, ampak to mi sploh ne gre od rok. Potem ko sem spoznal dosti dežel in prebral obilo knjig, sem prišel do prepričanja, da je imel prav romunski kmet. Tisti kmet, ki ne verjame v nič, ki je prepričan, da je človek pogubljen in da se ne da pri tem nič storiti, in ki ima občutek, da ga je zgodovina povozila. Ta ideologija žrtve je tudi moja sedanja miselna zasnova, moja filozofija zgodovine. Zares, vsa moja intelektualna izobrazba mi ni prav nič koristila!

Savater: Napisali ste: "Knjiga mora drezati v rane, jih tudi odpirati. Knjiga mora biti nevarnost." V kakšnem smislu so vaše knjige nevarne?

Cioran: Lejte: večkrat so mi rekli, da se tisto, kar pišem v svojih knjigah, ne govori na glas. Ko je izšel *Očrt razkroja*, mi je kritik *Le Monda* poslal ogorčeno pismo: "A se sploh zavedate: vaša knjiga bi lahko prišla v roke mladini!" Noro. Čemu naj rabijo knjige? Da se človek iz njih česa nauči? To pač ne; v tem primeru je čisto dovolj, če gre v šolo. Ne: mislim, da mora biti knjiga zares rana, da mora tako ali drugače spremeniti bralčevo življenje. Ko pišem knjigo, si predstavljam, da bom koga *prebudil*, ga prebičal. Glede na to, da moje knjige vznikajo iz mojih nadlog, da ne rečem, mojih muk, naj bi nekaj takšnega prenesle tudi bralcem. Ne, ne maram knjig, ki jih preberemo kot časopis: knjiga mora vse razburkati, postaviti vse pod vprašaj. Čemu? Veste, ne belim si preveč glave, kakšna korist bo od tega, kar pišem, kajti v resnici *nikoli* ne mislim na bralca: pišem zase, da se osvobodim svojih obsedenosti in notranjih napetosti, to je vse. Neka gospa je pred kratkim zapisala v *Le quotidien de Paris*: "Cioran piše, kar si vsak od nas po tihem ponavlja." Ne pišem z namenom, da bi "napravil knjigo" in da bi jo brali; pišem, da bi se otnesel bremena. Potem pa, ko premišljam o pomenu svojih knjig, si pravim, da bi morale zarezati kot rana. Knjiga, ki pusti bralca takšnega, kot je bil, preden jo je prebral, je spodletela knjiga.

Savater: Ob tistem, čemur bi lahko rekli pesimizem, mračnost, se leskeče v vseh vaših knjigah tudi nenavadna veselost, nerazložljiva, a krepčilna radost, ki je celó poživljajoča.

Cioran: Zanimivo, to mi pravi precej ljudi. Nimam dosti bralcev, a lahko bi jih naštel kar nekaj, ki so temu ali drugemu mojemu znancu zaupali: "Ko ne bi bil bral Ciorana, bi se bil ubil." Torej lahko rečem, da imate čisto prav. Mislim, da izhaja to iz *strastnosti*; nisem pesimističen, ampak *divji* ... in zato postane moje zanikanje poživljajoče. Ko sva prejle govorila o rani, tega nisem mislil negativno: če koga raniš, to ne pomeni, da ga ohromiš! Moje knjige niso ne moraste ne moreče. Pišem jih besno in strastno. Nevarno bi bilo, ko bi jih lahko pisal *hladno*. Ampak ne morem jih pisati tako; kot bolnik sem, ki, ne glede na vse drugo, vročično presega svojo bolehnost. *Očrt razkroja*, ki je bil takrat še v rokopisu, je prvi prebral Jules Supervielle. Bil je že precej v letih, močno nagnjen k depresijam, in rekel mi je: "Neverjetno, kako me je vaše delo poživilo". V tem smislu sem, če že hočete, podoben hudiču, ki je dejaven posameznik, zanikovalec, ki razgibava stvari ...

Savater: Čepprav o svojem delu nikakor ne marate govoriti kot o filozofiji v ožjem pomenu besede, se ne zdi samovoljno, če ga vpišemo med različne *sámokritične dejavnosti*, ki so po polomu *vélikih sistemov 19. stoletja* zasedle prazni prostor filozofije. Kakšen smisel še ima filozofija?

Cioran: Mislim, da je filozofija možna samó še kot *fragment*. Kot eksplozija. Ni več mogoče nizati poglavje za poglavjem in sestavljati razpravo. V tem smislu je bil Nietzsche izredno osvobajajoč. Razdejal je slog akademske filozofije, *poopravil* je z idejo sistema. Osvobajajoč je bil, ker se lahko po njem vse izreče ... Zdaj smo vsi fragmentisti, tudi če pišemo knjige, ki so na pogled smotrno urejene. To gre tudi vštric z našim civilizacijskim slogom.

Savater: *Sklada pa se tudi z našo poštenostjo. Nietzsche je dejal, da slehernemu sistematičnemu prizadevanju manjka poštenosti.*

Cioran: Glede poštenosti vam bom nekaj povedal. Ko kdo zastavi esej, ki bo imel štirideset strani, izhaja, pa naj piše o čemer koli, iz nekaterih vnaprejšnjih trditev in ostaja njihov *ujetnik*. Nekakšna poštenost od njega zahteva, naj jih upošteva in gre do konca, ne da bi si ugovarjal; a čim bolj napreduje, v tem več skušnjav ga zablja njegovo besedilo, in mora jih premagovati, saj se odmikajo od začrtane poti. Zaprt je v krog, ki si ga je sam zarisal. Tako tisti, ki želi biti pošten, zdrzne v hinavščino in nič ni več z njegovo resnicoljubnostjo. Če se to zgodi, ko gre za esej na

štiridesetih straneh, kaj neki se bo šele dogajalo pri sistemu! V tem je tragedija vsakega strukturiranega razmišljanja: strah, da bi zašel v protislovje. Tako zabredemo v nepristno in lažemo sami sebi, da bi ohranili notranjo povezanost. Če pa sestavljamo fragmente, lahko isti dan izrečemo kako stvar in njeno nasprotje. Zakaj? Ker sleherni fragment izhaja iz različne *izkušnje*, in izkušnje so resnične: izkušnje so bistvene. Lahko bo kdo rekel, da je to neodgovorno, a če je takšno, je enako, kot je neodgovorno življenje. Fragmentarna misel zrcali vse vidike vaše izkušnje; sistematična misel zrcali le en vidik, in ta je *nadzorovan* in potemtakem osiromašen. Pri Nietzscheju in pri Dostojevskem se izražajo vsi možni tipi človeštva, vse izkušnje. V sistemu govori le nadzornik, *poveljnik*. Sistem je zmerom poveljnikov glas; zato je vsak sistem totalitaren, fragmentarna misel pa ostaja svobodna.

Savater: Kakšna je bila vaša filozofska izobrazba, kateri filozofi so vas najbolj zanimali?

Cioran: No, v mladih letih sem dosti bral Leva Šestova, ki je bil tedaj v Romuniji precej znan. A najbolj me je zanimal Georg Simmel, najbolj *rad* sem ga imel, to je prava beseda. V Španiji ga kar dobro poznate, saj ga je cenil Ortega, nasprotno pa v Franciji živ krst ne ve zanj. Bil je imeniten pisatelj, čudovit filozof esejist. Lukács in Bloch sta bila njegova intimna prijatelja, vplival je nanju, a sta ga nato zatajila, to pa se mi zdi nadvse nepošteno. Dandanašnji je Simmel v Nemčiji popolnoma pozabljen, pa tudi zamolčevan, a v njegovem času sta ga občudovala tudi Thomas Mann in Rilke. Tudi Simmel je bil fragmentarističen mislec; najboljši v njegovem delu so fragmenti. Precej so vplivali name tudi nemški misleci "filozofije življenja", na primer Dilthey. Seveda sem dosti bral Kierkegaarda, ki v tistem času še ni bil v modi. Na splošno me je zmerom najbolj zanimala filozofija izpovedi. V filozofiji in v literaturi me najbolj privlačijo *primeri*, tisti pisci, za katere bi lahko rekli, da so "primeri" v skorajda kliničnem pomenu besede. Zanimajo me tisti, ki se namerjajo proti katastrofi, in tudi tisti, ki se jim je posrečilo, da so se postavili onkraj nje. Najbolj pa občudujem tistega, ki se je znašel na točki, ko se vse podira. Zato sem imel tako rad Nietzscheja ali Otta Weiningerja. Ali pa še druge Ruse, kot je na primer Rozanov, religiozne pisce, ki kar naprej grebejo po ranah, kot kak Dostojevski. Pisci kot Husserl, katerih izkušnja je bila zgolj intelektualna, se me niso dotaknili. Pri Heideggerju me je zanimala

Kierkegaardova, ne Husserlova plat. Predvsem pa iščem *primere*: v mišljenju in v književnosti me priteguje tisto, kar je krhko, negotovo, kar se sesipa, pa tudi tisto, kar se upira skušnjavi, da bi se sesulo, a je v njem navzoča neprenehna grožnja ...

Savater: Kaj bi rekli o francoski "novi filozofiji", ki precej razburja duhove?

Cioran: Težko bi rekel, da jo zelo dobro poznam, a zvečine mislim, da gre za ljudi, ki se začenjajo izvijati iz svojih dogmatičnih sanj ...

Savater: Ena vaših najboljših knjig je napisana na temo utopije.

Cioran: Natančno se spominjam, kdaj se mi je prebudilo zanimanje zanjo: v petdesetih letih, med pogovorom z Mario Zambrano v neki pariški kavarni. Takrat sem se odločil, da bom napisal nekaj o utopiji. Začel sem brati utopiste: Thomasa Mora, Fouriera, Cabeta, Campanello ... Najprej sem bil prevzet, potem so me začeli utrujati in nazadnje sem se na smrt dolgočasil. Neverjetno, kako so znali utopisti očarati velike duhove: Dostojevski, na primer, je navdušeno prebiral Cabeta, ki je popoln butec, nekakšen pod-Fourier! Vsi so verjeli, da bo zdaj zdaj napočila zlata doba; čez nekaj let, največ čez desetletje ... Tudi njihov optimizem je deprimirajoč, njihova čez vse pretirana svetlogledost, tiste Fourierove ženske, ki v delavnicah kar naprej prepevajo ... Ta utopični optimizem je dejansko *neusmiljen*. Spomnim se, na primer, srečanja s Teilhardom de Chardinom: možakar je prevzeto kvasal o razvoju vesolja proti Kristusu, alfi in omegi, in tako naprej. Pa sem ga vprašal, kaj meni o človeški bolečini. "Bolečina in trpljenje," mi je odvrnil, "sta nezgodi evolucije". Razsrdil sem se in odšel, nisem maral debatirati s takšnim duševnim bebcom. Mislim, da so imeli utopije in utopisti v 19. stoletju pozitivno vlogo, ko so pritegnili pozornost na socialno neenakost in poudarjali nujo, da se ji odpomore. Ne pozabiva, da je socializem konec koncev otrok utopistov. A utopije so se utemeljevale na zmotni zamisli o nekakšni neopredeljeni človeški popolnosti. Bolj umestna se mi zdi teorija o *izvirnem grehu*, na čisti antropološki ravni, brez religioznih konotacij. Zgodil se je nepopravljiv padec, nastala je *izguba*, ki je ne more nič izravnati. Mislim, da me je od utopističnih skušnjav dokončno odvrnilo moje nagnjenje do zgodovine: zgodovina je namreč protistrup za utopijo. Čeprav je dogajanje zgodovine popolnoma antiutopično, pa ni nobenega dvoma, da utopija zgodovino potiska naprej in jo spodbuja. Ukrepamo

samo, kadar smo očarani od nemogočega, to pomeni, da je družba, ki ne zmore poroditi utopije in se je oprijeti, na dobri poti v otopelost in razpad. Utopija, graditev popolnih socialnih sistemov, je zelo francoska šibkost: ker Francozom manjka metafizične domišljije, jo nadomeščajo s politično. Ta proizvaja brezgrajne socialne sisteme, a prav nič ne upošteva resničnosti. Stvar je postala prava nacionalna pregreha: maj 1968, na primer, je neodjenljivo izdeloval vsakršne socialne sisteme, ki so bili eden bolj ostroumen in neuresničljiv od drugega.

Savater: Utopija zastavlja problem oblasti, ki je imanentna in ne prehaja na družbo. Kaj sodite o oblasti?

Cioran: Prepričan sem, da je oblast slaba stvar, zelo slaba. Dejstvo, da obstaja, me spravlja v obup in fatalizem, mislim pa tudi, da je huda nadloga. Lejte, poznal sem ljudi, ki so se prikopali do oblasti, in to je bilo nekaj groznega. Nekaj tako groznega kot pisatelj, ki se mu posreči, da postane slaven. To je, kot bi človek nosil uniformo; kdor si jo nadene, ni več isti; in kdor pride na oblast, si navleče *nevidno* uniformo, zmerom isto. Vprašujem se: kako lahko nekdo, ki je normalen, ali je vsaj videti normalen, privoli v oblast, se sprijazni s tem, da je čez glavo zaposlen od jutra do večera, in tako naprej. Brez dvoma zato, ker je biti na oblasti poseben užitek, nekakšna pregreha. Zato se praktično noben diktator ali voditelj z neomejenimi pooblastili prostovoljno ne odpove oblasti; Sula je edini primer, ki mi pride na misel. Oblast je hudičevska: hudič je bil le angel, hlepeč po oblasti. Želja po oblasti je veliko prekletstvo za človeštvo.

Savater: Če se vrneva k utopiji ...

Cioran: Iskanje utopije je religiozno, je želja po absolutnem. Utopija je velika šibkost zgodovine, a tudi njena velika moč. Utopija nekako *odkuplja* zgodovino. Poglejte na primer francosko predvolilno kampanjo: ko ne bi bilo v njej utopične komponente, bi se sprevrgla v kramarski špetir ... Veste, ne bi mogel biti politik, saj se bojim katastrofe. Prepričan sem, da zgodovina ni pot v raj. Ampak če sem pravi skeptik, potem ne morem biti prepričan niti o katastrofi ... Recimo, da sem *skorajda* prepričan o njej. Zato se ne počutim zavezanega nobeni deželi, nobeni skupini. Sem *metafizični* brezdomovinec, nekako tako, kot so bili ob koncu rimskega cesarstva stoiki, ki so se počutili "državljane sveta", to z drugimi besedami pomeni, da niso imeli domovine nikjer.

Savater: Zapustili ste ne samo domovino, ampak, to je še pomembneje, tudi svoj jezik.

Cioran: To je najhujša nesreča, ki se lahko zgodi pisatelju, najbolj dramatična. V primerjavi z njo so zgodovinske katastrofe pravi ničtrc. Do leta 1947 sem pisal v romunščini. Tistega leta sem živel v hiški blizu Dieppa in prevajal sem Mallarméja v romunščino. Na lepem sem si rekel: "Kakšem nesmisel. Čemu neki prevajati Mallarméja v jezik, ki ga živ krst ne pozna?" Takrat sem se odpovedal svojemu jeziku. Začel sem pisati v francoščini, in bilo je zelo težko, kajti francoščina ne ustreza mojemu temperamentu: potrebujem *divji* jezik, jezik pijandur. Francoščina je delovala name kot prisilni jopič. Pisati v tujem jeziku je strahotna izkušnja. Premišljati je treba o besedah, o pisanju. Ko sem pisal v romunščini, sem to počel, ne da bi se zavedal, pisal sem pač, čisto preprosto. Takrat besede niso bile *neodvisne* od mene. Ko sem začel pisati po francosko, so se vse besede vsiljevale moji zavesti; imel sem jih pred sabo, zunaj sebe, v njihovih predalčkih, in hodil sem jih iskat: "Zdaj pridi ti, zdaj ti." Izkušnja je podobna neki drugi, ki sem jo doživel, ko sem prišel v Pariz. Stanoval sem v hotelčku v Latinski četrti, in ko sem stopil dol v recepcijo, da bi telefoniral, sem naletel na lastnika hotela, njegovo ženo in sina, ki so sestavljali jedilni list za večerjo: bilo je, kot bi načrtovali bojni pohod! Osupnil sem: v Romuniji sem se vedno hranil kot žival, hočem reči, nezavedno, ne da bi si bil na jasnem, kaj pomeni jesti. V Parizu sem se ovedel, da je hranjenje obred, civilizacijsko dejanje, skorajda filozofska opredelitev ... Enako je pisanje v francoščini prenehalo biti instinktivno početje in je postalo premišljeno opravilo; kot pri hrani tudi tu ni bilo več nedolžnosti ... Ko sem spremenil jezik, sem takoj opravil s preteklostjo: popolnoma sem spremenil življenje. Še zdaj se mi zdi, da pišem v jeziku, ki ni povezan z ničimer in nima korenin, v jeziku tople grede.

Savater: Dostikrat ste govorili o naveličanosti, zdolgočasenosti. Kakšno vlogo sta odigrali v vašem življenju?

Cioran: Lahko rečem, da je v mojem življenju občutje zdolgočasenosti prevladovalo. Poznal sem ga od otroških let. Ne gre za dolgočasenje, ki ga lahko preženemo z zabavo, pogovori ali razvedrili, ampak, lahko bi rekel, za *temeljno* zdolgočasenost, ki se izkazuje takole: bolj ali manj iznenada, doma ali na obisku, ali v prijazni naravi, postanejo vse stvari

brez vsebine in smisla. Praznina je v človeku in zunaj njega. Vse veselje je ošinila ničnost. Nič nas ne zanima, nič ne zasluži naše pozornosti. Zdolgočasnost je vrtoglavica, ampak *spokojna, monotona*; je razkritje vsesplošne nepomembnosti, do osuplosti ali do skrajnje bistrovidnosti prignana gotovost, da se ne na tem ne na onem svetu ne more in ne sme nič storiti, da ni na svetu ničesar, kar bi nam lahko prijalo ali nas zadovoljilo. Zaradi te izkušnje – ki ni nepretrgana, ampak se ponavlja, kajti zdolgočasnost prihaja v valih, traja pa dosti dlje kot mrzlica – nisem mogel v življenju narediti nič resnega. Če povem po pravici: živel sem intenzivno, a nisem se mogel vključiti v bivanje. Moja obstranskost ni naključna, temveč bistvena. Če bi se Bog dolgočasil, ne bi bil zato nič manj Bog, pač pa Bog obstranec. Ampak pustiva Boga pri miru. Od nekdaj sem sanjaril, da bi bil nekoristen in neuporabljiv. Po zaslugi zdolgočasnosti so se mi te sanje izpolnile. Ampak moram biti natančen: izkušnja, ki sem jo popisal, ni nujno deprimirajoča, kajti včasih ji sledi razvnetost, ki spreminja življenje v požar, v pekel, ki je *želje vreden ...*

(1977)